

Wrens nytt
nr. 119

16. oktober
83-årgang

103045

1a-d

Martin Linge.

LINGE-KOMPANIET: Kommando-myndighet og ansvarsforhold

Lingeklubben feirer i midten av oktober sitt 25-års jubileum. Aftenposten har bedt ambassadør Thore Boye om en artikkel om opprettelsen av Lingekompaniet, kommandomyndighet og ansvarsforhold.

DA de norske militære myndigheter tok fatt igjen i Storbritannia sommeren 1940 var det en enorm oppgave som lå foran dem. Ut av intet skulle det skapes en norsk hær, en norsk marine og et norsk flyvåpen, folk skulle stampes opp av jorden og inn fra sjøen, krigsmateriell skulle skaffes til veie, planer skulle legges for frigjøringen av Norge. Rimelig nok var det regulær krigføring man hadde for øye i den første tid, og det falt ikke naturlig å starte med uortodokse metoder: Strandhugg og raids, sprengninger og sabotasjeangrep.

Linge-kompaniet var opprinnelig en gruppe norske soldater under britisk ledelse. En norsk offiser, kaptein Martin Linge, var utlånt til britene av de norske myndigheter, og ble avdelingens første sjef. I den første tid etter at kompaniet var opprettet var det imidlertid britene som alene bestemte hvordan soldatene skulle anvendes. Det første strandhugg i Lofoten, mot Svolvev i mars 1941, var et rent britisk foretagende, og det samme gjaldt det annet Lofoten-raid i julen 1941 (mot Reine) og angrepet mot Måløy, likeledes i julen 1941.

AT det i Storbritannia fantes norske avdelinger som kunne bli satt inn i Norge uten den norske regjeringens vitende, var selvfølgelig helt uholdbart. Statsråd Oscar Torp overtok Forsvarsdepartementet i november 1941, og en av de første ting han gjorde var å

Economic Warfare). Formannen for den norske gruppe var daværende oberstløytnant Bjarne Øen. De øvrige medlemmer var professor, major Leif Tronstad, kapteinløytnant Ernst Mørstrander og daværende byråsjef i Forsvarsdepartementet, Thore Boye.

Komiteén holdt sitt første møte den 16. februar 1942, ialt ble det holdt 36 formelle møter. Det siste møte fant sted den 26. april 1945.

Et tillitsfullt samarbeide utviklet seg snart i The Anglo-Norwegian Collaboration Committee. Både på norsk og på britisk side ble man fort klar over at man i komiteén hadde et smidig organ hvor ømtålige spørsmål kunne bli diskutert i full åpenhet. Formannen på britisk side var oberst J. S. Wilson, Linge-kompaniets «Colonel», en mann som ikke bare var opptatt av krigens globale strategi, men som også til enhver tid søkte å verne om norske interesser. Da han døde for et par år siden mistet Norge en god venn.

SAMARBEIDSKOMITEEN

SHadde ingen besluttsende myndighet, bare rådgivende. Fra februar 1942 ble alle planer om sabotasjeangrep i Norge forelagt til godkjenning såvel for forsvarsministeren på sivilt hold som for forsvarssjefen på militært. Når komiteén på norsk side også hadde et sivilt medlem, var det for å sikre at norske sivile interesser ble beskyttet mot angrep så langt det var mulig. Jeg iler imid-

Statsråd Torp og daværende byråsjef Thore Boye i en norsk forlegning under krigen.

malitet i alle avgjørelser søkte å sikre at ødeleggelsene i Norge ble begrenset så langt råd var.

I den tid på noe over 3 år da komiteén var i virksomhet husker jeg bare ett tilfelle hvor problemer av denne art ble satt på spissen — om enn bare for et øyeblikk. På et møte i 1942 henviste et av de britiske medlemmene til planene om et sabotasjeangrep mot Norsk Hydros anlegg på Rjukan. Jeg grep straks ordet og fremhevet at dette var en sak som aldri hadde vært reist, og at den ikke sto på dagsordenen. Videre påpekte jeg at Norsk Hydro laget kvelstoffgjødning, først og fremst for det norske marked, og at ernærings-situasjonen i Norge var bekymringsfull. Det var min opp-

et sabotasjeangrep mot Norsk Hydro.

Temaet ble straks forlatt. Etter møtet kom oberst Wilson bort til meg og beklaget at saken var blitt tatt opp på denne måte. Preliminære diskusjoner hadde funnet sted mellom eksperter, det dreiet seg kanskje om krigens viktigste operasjon og om en operasjon som var omgjerdet av så stor hemmelighetsfullhet at Wilson ikke kunne fortelle stort. Så meget visste han imidlertid, at det kunne dreie seg om Londons være eller ikke være. Forøvrig foreslo han at jeg skulle be «the Professor» om en redegjørelse, ingen hadde et så godt kjennskap til den spesielle produksjon som fant sted på Rjukan som han. Som

ta denne sak opp med britene. I løpet av desember 1941 fant norske/britiske diskusjoner sted om organiseringen av samarbeidet, — om den operative kontroll over Linge-kompaniet, om sabotasje i Norge og om forholdet til Milorg.

Kort tid etter at disse spørsmål var tatt opp med britene, utviklet det seg en krise i Linge-kompaniet. Mange av guttene hadde begynt å føle savnet av en norsk ledelse, og var kommet i tvil om de sabotasjehandlingene de ble satt til å utføre tjente Norges interesser, og om poenget i raidene mot Måløy og Lofoten. Krisen fikk et desto friere spill som avdelingens sjef Martin Linge var falt på Måløy. Tolv av Linge-kompaniets medlemmer var høsten 1941 blitt trent for sabotasjeaksjoner i Norge og sto klar for hjemreise i januar 1942. De krevet nå å få vite om angrepene var godkjent av den norske regjering. Da svaret var negativt, nektet de å gjennomføre aksjonene. Spenningen var på bristepunktet.

OGSA britene hadde savnet et organisert samarbeide med nordmennene, og diskusjonen om hvordan saken skulle bringes inn i et ordentlig spor tok ikke lang tid. I februar 1942 var Forsvarets Overkommando blitt opprettet, og det ble besluttet at Linge-kompaniets personell (og likeledes mannskapene på de skøyter som opprettholdt trafikken mellom Shetland og Vestlandet, «Shetlands-gjengen») skulle underlegges forsvarssjefen. Samme måned ble Lingeguttene underrettet om at de norske og de britiske myndigheter var blitt enige om et organisert samarbeide. Begge landsmyndigheter ville herefter stå bak alle sabotasjeangrep som ble iverksatt fra Storbritannia, og Linge-kompaniets medlemmer ville under utførelsen av sine oppdrag handle på forsvarssjefens vegne.

I London ble det nedsatt en komité som skulle diskutere alle spørsmål vedrørende Linge-kompaniets trening og anvendelse, sabotasje i Norge og samarbeidet med Milorg. Komitéen hadde det uskyldige navn «Norsk-britisk samarbeidskomité, «Anglo-Norwegian Collaboration Committee». De britiske medlemmer representerte War Office og det britiske ministerium for krigføring på det økonomiske område (Ministry of

lertid med å tilføye at enhver engstelse som måtte ha eksistert på dette felt snart ble borte, og at alle medlemmer av komitéen — uten hensyn til militær eller sivil status og uten hensyn til nasjo-

gave å forelegge planer om sabotasjeangrep for forsvarsministeren, og jeg ville allerede straks underrette komitéen om at jeg ikke kunne anbefale forsvarsministeren å godkjenne en plan om

ung videnskapsmann hadde professor Tronstad deltatt i planingen og byggingen av den produksjonsenhet på Rjukan som her var tale om.

Jeg tok straks kontakt n

side 1b

Linge Kompaniet

Linge-kompaniet

1c

lighet

Tronstad og fikk for første gang høre om spaltning av atomkjerner og om tungtvannsanlegget på Vemork, og ikke minst om det mareritt som tanken på en atombombe i nazistenes hender representerte for den øverste militære og politiske ledelse. Sammen forela vi saken for Oscar Torp, som ga grønt lys for å gå videre med planleggingen av angrepet mot tungtvannsfabrikken på Rjukan.

DET videre hendelsesforløp i tungtvannssaken kaster også et interessant lys inn over kommando- og ansvarsforhold, og over «beslutningsprosessen» — for å bruke et ord som ikke var oppfunnet dengang.

Høsten 1942 ble en gruppe på 4 mann a Linge-kompaniet sluppet ned på Hardangervidda for å forberede angrepet mot tungtvannsanlegget (operasjon «Grouse»). I midten av februar 1943 ble en gruppe på 6 mann, spesialtrenet for Vemork, sendt inn med fallskjerm (operasjon Gunnarside). Den 28. februar 1943 ble det vesentlige av tungtvannsanlegget sprengt og beholdningen av tungt vann ødelagt. Vi rodde i London at skaden var så stor at det minst ville ta ett år for tyskerne før produksjonen kunne starte igjen.

Efterretningsrapporter viste midlertid at tyskerne klarte å få tungtvannsanlegget i gang igjen etter et halvt år. Nye planer for sabotasjeangrepet ble lagt. Mens

Kong Haakon og kronprins Olav under et besøk hos Linge-kompaniet i 1944. Colonel Wilson til venstre.

«gikk vill» og bombet Rjukan salpeterfabrikk.

Saken ble straks tatt opp med britene og amerikanerne. Fra norsk side ble det vist til at det på listen over krigsviktige mål i Norge var gjort en anmerking med Vemorkanleggene, om at sabotasjeangrep var under forberedelse og at flyangrep ikke ville være effektivt. Det viste seg at beslutningen om å bombe Vemork var blitt truffet av the Combined Chiefs of Staff i Washington, over hodet på alle som hadde arbeidet med saken. Det tunge vann ble tillagt en slik betydning for tyskernes arbeid med atombomben, at the Combined Chiefs of Staff ikke

ninger av tungt vann på de forskjellige stadier av anriking ble ikke ødelagt. På norsk side hadde man på forhånd vært klar over at akkurat dette ville bli resultatet av et flyangrep.

I januar 1944 ble det på det rene at tyskerne aktet å sende til Tyskland de foreliggende beholdninger av tungt vann sammen med de deler av produksjonsanlegget som bare var delvis skadet. De medlemmer av Linge-kompaniet som ennå lå i området ble instruert om å forhindre transporten. Den 10. februar 1944 fremla en av kompaniets sabotasjeeksperter pr. radio en plan for London som gikk ut på å senke fergen

og at eksperter i Norge ikke trodde at det tunge vann ville ha en slik verdi for nazistene at operasjonen ville kunne forsvare de represalier man måtte regne med.

Saken ble omgående forelagt for forsvarsministeren og for forsvarssjefen, og sakens forskjellige dystre aspekter ble omhyggelig overveiet. Over den hemmelige radioforbindelse ble det svart at det var meget viktig at det tunge vann ble ødelagt. Den 20. februar 1944 sank fergen «Hydro» på Tinnsjøen.

Efter krigen har det vært trukket i tvil om tyskerne faktisk var kommet så langt med atombomben at det var nødvendig å senke

↓

↓

↓

↓

1d

en.
etningsrapporter viste
d at tyskerne klarte å få
ansanlegget i gang igjen
halvt år. Nye planer for
angrep ble lagt. Mens
beredelser ennå pågikk,
forenede staters flyvåpen
10. november 1943 ble
kraftstasjon angrepet av
nde festninger tilhørende
flystyrke, mens 18 fly

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie
Staff i Washington over hodet på
alle som hadde arbeidet med sa-
ken. Det tunge vann ble tillagt en
slik betydning for tyskernes ar-
beide med atombomben, at the
Combined Chiefs of Staff ikke
hadde funnet å kunne avvente re-
sultatet av sabotasjeangrepen.
DEN kraftige bombing av Ve-
mork satte kraftanlegget ut av
spill, men de eksisterende behold-

De medlemmer av Linge-kompa-
niet som ennå lå i området ble in-
struert om å forhindre transpor-
ten. Den 10. februar 1944 fremla
en av kompaniets sabotasjeeks-
perter pr. radio en plan for Lon-
don som gikk ut på å senke fergen
«Hydro» når den befant seg på
Tinnsjøen med tungtvannet om-
bord. En ukes tid senere fikk vi et
nytt telegram fra Rjukan som på-
pekte at en slik operasjon også
ville koste sivile nordmenn livet,

20. februar 1944 sank fergen «Hy-
dro» på Tinnsjøen.
Efter krigen har det vært truk-
ket i tvil om tyskerne faktisk var
kommet så langt med atombom-
ben at det var nødvendig å øde-
legge det tunge vann. Det som er
sikkert, er at muligheten for at
Hitler ville vinne atomkappløpet
fortonet seg så nærliggende for
oss i London at vi ikke kunne ta
noen chanser. Dette betyr dog
ikke at ødeleggelsen av tungtvann-
net fremsto som et mål som det
var nødvendig å nå for enhver
pris: Også, de sivile norske inter-
esser måtte beskyttes. Dette var
en holdning som preget Samar-
beidskomitéens medlemmer uan-
sett militær eller sivil status og
uansett nasjonalitet, og en hold-
ning som også gikk igjen hos de
soldater fra Linge-kompaniet som
holdt øye med det tunge vann i
halvannet år, og som plaserte
sprengladningene.

Linge-kompaniet

THE Anglo-Norwegian Colla-
boration Committee drøftet
ikke bare konkrete planer om sa-
botasjeangrep i Norge og om støt-
te til Milorg, men også prinsipielle
spørsmål vedrørende utdanning
og trening av Linge-kompaniets
medlemmer. Det står ikke til å
nekte at mange av de ting som
etterhvert ble inkludert i pensum,
bekymret oss meget. Vi spurte oss
selv hvordan ville det gå når kri-
gen var over med disse unge
menn som til fullkommenhet
hadde lært all den djevlskap som
tiden var full av, og litt til. Det
var ikke en dør de ikke kunne
åpne, de var spesialister i skap-
sprengning, de visste at de om
nødvendig måtte skyte først og de
var eksperter i «silent killing». Vi
unnskyldte oss med at det var krig
og at det ikke var noe valg om
vårt land skulle bli fritt igjen,
men bekymringen hvilte tungt på
oss alle. Hvordan ville Linge-gut-
tene og Shetlandsgjengen klare
tilpasningen til den udramatiske
hverdag i fredens Norge etter den
påkjenning de hadde hatt under
krigen?

At utviklingen gjorde våre be-
kymringer til skamme viser at
medlemmer av Linge-kompaniet
og Shetlands-gjengen ikke bare
holdt en imponerende faglig stan-
dard, men at deres åndelige styr-
ke også var i orden. De hadde
ikke tatt skade av den opplæring
som de hadde vært utsatt for og
av det høyspente liv som de hadde
levet. Når Lingeklubben i midten
av oktober feirer sitt 25-års jubi-
leum, bør det være nevnt at også
når det gjelder tilpasningen etter
krigen har denne klubb hatt en
viktig rolle å spille.

Ad